

notranjih nagibih in zlasti priča o našem narodnem duševnem zakladu, ki ga ustvarilo versko, umetniško, znanstveno in tudi gospodarsko delo. Po svoji vrednosti je ta knjiga poleg Grudnove Zgodovine slovenskega naroda za Pleteršnikovim slovarjem še drugi zrel poizkus, ki hoče pogledati na naš narod kot celoto, kot organizem, ter dokazuje njegovo stvojenost in upravičenost. A šele v globini, ki sledi vsako življenje do korena, v spoštovanju, ki ničesar ne omalovažuje in v organičnosti, po kateri se vsi deli spajajo v enoto, je prava vrednost tega dela. Mnoga imena, o katerih bi pragmatična zgodovina molčala, govorijo tu svoj poseben jezik: preko abecednega reda se vežejo v časovne enote in pričajo o naši duševni orientaciji (n. pr. reformacija — klasicizem); v svoji zaporednosti nam razkrivajo rodovnike in duševna okolišča (Čopi, Dolinarji — Rožna dolina na Koroškem); po zgolj znanstvenem podajanju snovi in navedbi bibliografije kažejo pot, po kateri se je odkrivala in spoznavala naša duševna dediščina, in so mera naše znanstvene discipliniranosti in metodičnosti. V dokaz za to opozorim na imena iz Prešernove okolice: Dagarin, Crobath, Blaznik Blaž, ki so se že v prvem zvezku zaokrožila v intimno enoto. Iskrenost, ki preveva povečini vse sestavke, daje toploto in domačnost, ki je dela te vrste po svoji naravi navadno ne morejo imeti. Tako bo to delo v celoti izpolnilo naloge, ki jih ima dobra zgodovina: monumentalnost, poučjenje in kritiko. Da nam je bilo to delo še posebej potrebno, vidimo zlasti, če primerjamo sporedno izhajajočo Narodno enciklopedijo, kjer pri goli zunanji zasnovi vse te prednosti za nas ne veljajo in v tem lucusu a non lucendo visijo naša imena brez ozadja in zveze.

Pri podrobnem pregledu prvega leksikonovega zvezka, ki iudicira 449 imen, moramo ugotoviti način, po katerem se obravnava vsa snov. Zasnutek skuša biti enoten v tem, da obravnava večje historične osebnosti široko po njihovi pomembnosti in z vsem znanstvenim aparatom (n. pr. Čop, Dalmatin); ta širina se naravno krči, čim bližja sedanjosti je osebnost in čim negodnejši so še znanstveni pripomočki (n. pr. Aškerc, Dežman); pri zaključenih osebnostih, ki še žive, imamo poizkus, njihovo delo kot celoto oceniti (n. pr. Detela Fr.), dočim imamo sicer pri živih načelno samo suhe podatke o življenju in delih, kakor jih je navedla oseba sama. To načelo, odgovarjajoče zgodovinski in znanstveni pravičnosti — manj ustrezajoče naročniku —, je tu pa tam našlo svojo neupravičeno izjemo, ker oseba še ni zaključena (n. pr. Fr. Bevk) ali za tolikšno obdelavo ni dovolj pomembna (n. pr. Chráska); v tem oziru bi nekaj imen brez škode lahko ostalo. Načela zgodovinske pomembnosti seveda vsi sodelavci niso enakomerno mogli spoštovati, ker je končno vsak sestavek izraz osebnosti pisarjeve, zlasti njegove znanstvene godnosti in ambicije. Tako nam je zlasti Kidrič podal vrsto monografij o ljudeh, o katerih smo dosedaj imeli le kratko biografijo ali pa nič. Tu najdemo zbrano v enoto dejstvo poleg dejstva, vse, kar je mogoče najti

in celo vrsto docela novih ugotovitev in izsledkov. Pri člankih o Bohoriču, Čopu (z literaturo v treh stolpcih), o Dalmatinu (kjer najdemo celo vse ohranjene primerke Biblije), strmimo in občudujemo glosatorsko akribijo pisateljevo. Izčiščeni in stvarno umerjeni so članki o politikih, na prvem mestu Lončarjevi, zlasti o Bleiweisu, dalje Pirjevčevi, med katerimi utegne biti najlepši o Dermoti, dočim je o Dežmanu mogoče pretesen. Pri novejši literaturi, ki jo obravnava Grafenauer, in je zgodovinska dognanost šele malo pripomogla do pravične sodbe, je delo težje. Lep je članek o Aškercu, dočim zlasti Ivan Cankar po metodi in oceni najbrž ne bo zadovoljil, ker je ta osebnost povprečno že bolj točno dognana. Ko omenja Ibsenov formalni vpliv, bi bilo potrebneje omeniti miselni vpliv Nietzschejev, zlasti ker mu ga je njegov najstrožji kritik E. Lampe najbolj očital. Beseda o kritikih C. del bi tudi spadala k stvarni ocenitvi, dočim ne vidim upravičenosti, da znanstvenik navaja tuje domislice tam, kjer mora sam podati sklep. Prav pa bi bilo, ko bi pri Aškercu na str. 17. levo našli vir za njegov formalni razvoj, t. j. Levčevo korespondenco, objavljeno v Aškercovi čitanki II. izd. — V zunanji obravnavi ne vidimo pri piscih leksika še tiste enotne črte, ki bi napravila delo res homogeno — nikakor ne uniformirano! — na več mestih se pri izvestnih piscih jasno čutijo idejna nesoglasja in pritanje osebnega mišljenja in naziranja, ki takemu delu ni v prid, zlasti ni tak kompendij mesto za polemične izjave. Razgled v prvem zvezku bo gotovo pripomogel do še večje enote v naslednjih poglavjih. — Glede pravopisa tujk je uredništvo šlo preko Breznikovega pravopisa, ki ga je sprejela šola in se splošno nanj opiramo. V leksiku prevladujejo fonetične: biblioteka, bibliografija, historijograf (str. 1. vendar historiograf in dialektološki), str. 104. rabi nacionalnost a fiziognomijo. — Menja se čustvo in čustvo in srečujemo vseh vrst polja: gospodarsko, literarno, prosvetno. Izmed tiskovnih napak omenjam, da na str. 36. levo spodaj mora stati: izpovedna nam. izpovedana odkritosrčnost, str. 76. levo zgoraj: Marijino soho nam. sobo, str. 12. desno farška nam. turška potuhnjenost. Pisca s kratico Vr. na str. 35. ne najdemo spredaj; šifra utegne biti tiskovna pomota?

Vesela je misel po 50 letih trpkega VI. dunajskega soneta: »Naučni slovník hočete izdati.« Naš leksikon ga je preklical za sedanjost in za dobo za njim. Brez te knjige ne sme biti noben izobražen Slovenec in nihče, ki hoče o nas kaj vedeti.

France Koblar.

Zvonimir Kosem: **Morje**. Drama v štirih dejanjih. V Ljubljani, 1924. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. Str. 91. — Troje moških in troje ženskih tipov si stoji tu nasproti. Oba zmerna, vsakdanja človeka, Palmira in Milkovič, postaneta povprečna zakonca, dočim druga dva moška, kapitan Blagovič, izreden idealist in advokat Vrtačnik, materialist in plitek ljubimec ter brezvesten mož, zapleteta dramo do katastrofe. Tako izgubi gospa Milanovičeva obe hčeri,

Zlato in Darinko. Zlata je nezvesta Blagoviču in se kot nesrečna Vrtačnikova žena zastrupi. Darinka, ki res ljubi Blagoviča, si išče tolažbe na morju; nevihta jo pogubi. Okolje vsi feljtonistični zgodbi tvori morje, vsebinsko pa čutimo iz ozadja »mornarja« Prešernovega kova. Ta kapitan Blagovič, ki mu je pisatelj dal moderno lirično osnovo, nosi vdano svoje gorje. Je upornik, propovednik ljubezni, antikrist in govori dolge zanesene odstavke, a kaj se je v tem boju z njim zgodilo in kaj bi pravzaprav rad, tega ne izvemo. Mladostne besede! Bolj otipliv je Vrtačnik, ki mu življenje ni svetišče, temveč igra, plesišče (str. 58.). V splošnem ti dve osebi ne govorite nobene hujše besede kot Cankarjevi prvi ljudje, le malo manj krepko, manj duhovito in tudi brez osti. Potek prvih dveh dejanj je precej neprisiljen, dasi si pisatelj pretežno pomaga s samogovori, le eksponira nerodno — drugi del oblikovno pade. Kaj hoče naslovna posvetitev, v drami ne čutimo. V celoti je to začetniško dramsko delo, pri katerem je edina prijetnost: solidna skromnost. Naslovna stran knjige je še skromnejša — diletantska. Fr. K.

Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Uredil prof. St. Stanojevič. Izdaja Bibliografski zavod d. d., Zagreb. Zvezki 1–3. Po desetmesečni pripravi, ki nikakor ni sorazmerna ogromnosti naloge, ki si jo je stavilo to podjetje, je izšel začetkom letošnjega leta 1. zvezek prve jugoslovanske enciklopedije. 140 strokovnjakov si je razdelilo delo, katero ureja v to knjigo v Beogradu posebna uredniška pisarna pod vodstvom vseuč. prof. St. Stanojeviča. Od Slovencev so med sotrudniki tile: Albrecht Franc, Albrecht Ivan, dr. Bezjak Janko, Gangel Engelbert, dr. Glonar Jože, dr. Grafenauer Ivan, dr. Grivec Franc, dr. Hauptman Ljudmil, dr. Kidrič Franc, dr. Kos Milko, dr. Kovačič Franc, dr. Kušej Rado, dr. Mantuan Josip, dr. Melik Anton, dr. Poljanec Leopold, dr. Prijatelj Ivan, Račič Božo, dr. Ramovš Franc, dr. Sagadin Štefan, dr. Saria Bald., Sič Albert, dr. Stelè France, Verbič A., dr. Vurnik Stanko, Wester Josip, Žižek Ciril, dr. Županič Niko. Vse delo bi imelo obsegati kakih 22 zvezkov, razdeljenih v tri knjige. Napovedano je bilo redno izhajanje enega zvezka mesečno, kar pa se dosedaj ni moglo vzdržati. Istočasno izhajata cirilska in latinska izdaja. — O potrebnosti in aktualnosti tega dela bi bila vsaka beseda odveč; že dejstvo, da se imamo Jugoslovani le še preveč medsebojno poučiti, opravičuje naglico, s katero so prireditelji začeli delo in ga izročili javnosti. Razume se, da so že iz tega razloga neizbežne gotove pomanjkljivosti, ki so pa tu in tam le nekoliko preočividne in bi jih bila uredniška pazljivost z lahkoto odstranila. Tako se nahajajo pod naslovom Akademija nauka samo srbski zavodi, manjka pa Jugoslov. akad. v Zagrebu in Društvo za humanistične vede v Ljubljani. Tudi Academie operosorum v leksikonu ni, če tudi se omenjajo slična društva v Dalmaciji. Pod naslovom Almanasi je poročilo o hrvaških obljubljenih šele za dodatek,

isto je z avtobiografijami in memoarji. Pod naslovom Biblija obdeluje M. Rešetar samo srbske in hrvaške prevode, o slovenskih pa ni besede, čeprav govori prav obširno ravno o katoliških jugoslovanskih prevodih sv. pisma. Neprijetno dirne človeka, če n. pr. pod Breznik Anton čita o slovenskem ekonomu XVIII. stol. tega imena, ne najde pa našega jezikoslovca B. A., četudi so drugače zastopane naše manj pomembne osebnosti v umetnosti in literaturi. Kljub temu in podobnemu pa moramo priznati, da je ono, kar nudi to delo, v splošnem dobro, posebej velja to za slovenske prispevke. V mnogem oziru je to delo naravnost neprecenljivo, ker je prva knjiga, kjer se lahko informiramo n. pr. o arhivih, o bibliotekah, o stanju botanične znanosti v Jugoslaviji itd. Prvi trije zvezki obsegajo gradivo do Bunjevci. Frst.

Ženske narodne pesmi. Antologija. Priredio Jaša M. Prodanović. Beograd. Založil Geca Kon. 1925. LXII + 318.

S kongresi, potovanji itd. se skušamo Srbi, Hrvatje in Slovenci spoznavati in tudi čim hitreje spoznati. Res je, če se peljem z železnico od Beograda doli v Skoplje in od Skoplja še morda naprej, vidim velik del naše skupne domovine, vidim mesta, pokrajine, tudi razne noše, način življenja, stopnjo civilizacije itd.; vidim tudi marsikak zgodovinski spomenik, ki mi v spomin pokliče ta ali oni važni dogodek iz naše povestnice; vse to torej vidim, samo ene reči ne: kaj je ljudstvo, ki je v teh bornih kočah, v teh selih in mestih prebivalo, v preteklih stoletjih čutilo, zlasti kaj je vse pretrpelo. O tem nam pa Prodanovičeva Antologija, obsegajoča ženske (t. j. lirične) narodne pesmi iz vseh krajev naše zedinjene domovine, srbske, hrvatske in slovenske, sedaj marsikaj pove. Izmed 10.000 nar. pesmi, ki jih je avtor preštudiral, in izmed 1000, ki si jih je bil že za tisk prepisal, jih je končno — kot najlepše — izbral 418, ki jih je sprejel v to zbirko. (Slovenskih je sprejel — 8, med temi »Je pa davi slanica«, »Kdo bo dekle, tebe troštal«, »Lepa Vida proso plela«).

Posebno obširen je uvod. Avtor tu razlaga, po katerih načelih je urejal zbirko: estetično in moralno stališče mu je bilo pred očmi. Razdelil je sprejeto snov v šest skupin: I. ljubavne, II. porodične, III. obredne i običajne, IV. pobožne i moralne, V. radne i druge, VI. šaljive. — Razlaga nam razloček med moško (epsko) ter žensko (lirično) pesmijo. Obširno potem govori o posebnostih ženske pesmi: da zasledimo časih v njej presenetljive psihol. istine, semtertja snov, vredno največjih genijev; o večji ali manjši jakosti čuvstev, in da je najjačje izražena žalost n. pr. ob ločitvi dveh dragih, ob smrti dragega ali drage, ob bivanju v hiši neljubljenega moža itd. — Uvod dalje govori o jeziku pesmi, o pestrih verzih (srečavamo od četrce vse do trinajsterece, največ seve osmerce in deseterce), o tropih in figurah; o vplivu narodne lirike na umetno poezijo srbsko.